

Բուսական աշխարհի օբյեկտների
հավաքման ոլորտի օրենսդրության
և ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի
վերլուծություն

Հաշվետվություն

6/15/2020

ՀԱՀ Յակոբեան բնապահպանական կենտրոն

Հեղինե Գրիգորյան

Բովանդակություն

Հավապումներ	3
Ներածություն	4
Բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման ոլորտի ՀՀ օրենսդրությունը	5
Բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման (կոդմնակի անտառօգտագործման) թույլտվություն	11
Բնօգտագործման վճարների կիրառման առանձնահատկությունները և խնդիրները անհատ մթերողների, վերամշակող ընկերությունների և առևտրային ցանցերի մասով	16
Այլ տնտեսական գործիքներ	17
Վերահսկողություն և պատասխանատվություն	19
Իրավասու մարմինների համակարգը և լիազորությունները	20
Տեղական ինքնակառավարման մարմինների դերակատարությունը	33
Հավելված 1. Իրավական ակտերի ցանկ	35

Հավապումներ

ԲՀՊՏ – բնության հատուկ պահպանվող տարածք

ՀՀ ՎԻՎՕ – Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք

ՄԱԶԾ – Միավորված ազգերի կազմակերպության զարգացման ծրագիր

ՊՈԱԿ – պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն

ՏԻՄ – տեղական ինքնակառավարման մարմին

Ներածություն

1. Սույն վերլուծության նպատակն է ներկայացնել ՀՀ-ում բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման և ոլորտի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի ուղղված իրավական լուծումների մշակման սկզբունքային մոտեցումներ, որոնք կներկայացվեն որոշում ընդունողներին, բիզնեսին, քաղաքացիական հասարակությանը և այլ շահառուներին:
2. Առաջարկվող մոտեցումները հիմնված են միջազգային փորձի և ՀՀ գործող օրենսդրության վերլուծության վրա՝ հաշվի առնելով նաև ՀՀ էկոլոգիական և հարակից օրենսդրության առանձնահատկությունները:
3. Սույն վերլուծության շրջանակներում առաջարկվող մոտեցումները ներկայացնում են իրավական կարգավորման որոշակի ուղղություններ, որոնք կարող են դառնալ լայն քննարկման առարկա և հիմք ծառայել համապատասխան իրավական ակտերում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու համար:
4. Ներկայումս ՀՀ-ում բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքումն իրականացվում է տարերայնորեն, առանց օրենսդրությամբ սահմանված պահանջների պահպանման: Նման պրատիկոսկան հանգեցնում է կենսապաշարների ոչ կայուն օգտագործման, միաժամանակ չեն վճարվում պետական սեփականություն համարվող պաշարների օգտագործման համար սահմանված բնօգտագործման վճարները:
5. Բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքն իրականացվում է ինչպես անտառներում և ԲՀՊՏ-ներում, այնպես էլ պետական ու համայնքային սեփականություն հանդիսացող գյուղատնտեսական և այլ նշանակության հողերում¹: Ի տարբերություն անտառներում և ԲՀՊՏ-ներում իրականացվող հավաքի որոշակի իրավական կարգավորվածության, պետական ու համայնքային սեփականություն հանդիսացող գյուղատնտեսական և այլ նշանակության հողերում այդ հարաբերությունները դուրս են մնացել օրենսդրական կարգավորումից:
6. Անտառային և հատուկ պահպանվող տարածքների հողերում չընդգրկված պետական և համայնքային սեփականություն համարվող հողերում բուսական աշխարհի օբյեկտների քանակի/ծավալի և դրանց հավաքի վերաբերյալ ելակետային տվյալները բացակայում են: Սույն ծրագրի ընդգրկումը հնարավորություն չի տալիս այդպիսի

¹ Հայաստանի Հանրապետության հողային ֆոնդի (ՀՀ կառավարության 03.10.2019թ. N 1379 որոշում) ավելի քան 68 տոկոսը հանդիսանում են գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքեր: Վերոնշյալ հողատեսքերի 51 տոկոսը կազմում են արոտավայրերը, իսկ 6 տոկոսը բնական խոտհարքները: Ընդ որում, ըստ սեփականության ձևի համայնքային և պետական սեփականություն են հանդիսանում արոտավայրերի 97 տոկոսը, խոտհարքների 55 տոկոսը, իսկ մնացածը հանդիսանում են մասնավոր սեփականություն: Բնական կերհանդակները դիտարկվում են հիմնականում որպես խոշոր և մանր եղջերավոր կենդանիների կերի ապահովման աղբյուր և օգտագործման իրավական կարգավորումները (ոչ լիարժեք) վերաբերվում են այս դաշտին: Մինչդեռ այս էկոհամակարգերը մատուցում են մի շարք այլ ծառայություններ, այդ թվում ապահովող ծառայություններ՝ հանդիսանալով սննդի, դեղաբույսերի, տեխնիկական բույսերի աղբյուր: Այստեղ աճում են նաև բազմաթիվ էնդեմիկ, ՀՀ բույսերի Գարմիր գրքում գրանցված հազվագյուտ տեսակներ: Այս տարածքներում բույսերի հավաքն իրականացվում է առանց բնօգտագործման վճարի, տարերայնորեն, առավել ևս առանց հաշվի առնելու բուսական պաշարների վերարտադրության բնական հնարավորությունները:

գնահատում և ուսումնասիրություն կատարելու, որը հիմք կհանդիսանար նաև իրավական վերլուծության համար: Բացի այդ, գյուղատնտեսական նշանակության հողերում աճեցվող բույսերը «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ չեն համարվում բուսական աշխարհի օբյեկտներ, ուստիս դուրս են սույն վերլուծության բովանդակային սահմաններից: Իհարկե, այս հարցերի ուսումնասիրությունը կարող է օգնել պատկերացում կազմելու շուկայի կառուցվածքի և շուկայում սպառվող բույսերի ծավալում անտառային ֆոնդի հողերից դուրս գտնվող հողերից մթերվող մասնաբաժնի մասին և կարող է լինել լրացուցիչ ուսումնասիրության առարկա:

7. Վերոգրյալ խնդիրը ցույց է տալիս, որ օրենսդրությամբ սահմանված կանոնները ու պահանջները պատշաճորեն չեն կատարվում, ինչը վկայում է իրավակարգավորման ոչ արդյունավետ լինելու, ինչպես նաև վերահսկողության հետ կապված խնդիրների մասին: Ուստի անհրաժեշտ է վերագնահատել դրանց արդյունավետությունը և վերանայել գործող մոտեցումները իրավակարգավորման արդյունավետությունը բարձրացնելու և գոյություն ունեցող մթերման պրակտիկան իրավական դաշտ բերելու համար:

Բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման ոլորտի ՀՀ օրենսդրությունը

8. ՀՀ-ում բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման ոլորտի հարաբերությունները կարգավորվում են ՀՀ Սահմանադրությամբ², ՀՀ անտառային օրենսգրքով³, ՀՀ հարկային օրենսգրքով⁴, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով⁵, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքով⁶, «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքով⁷, «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքով⁸, «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքով⁹, «Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական և բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին» ՀՀ օրենքով¹⁰, «Դեղերի մասին» ՀՀ օրենքով¹¹, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության մի շարք որոշումներով ու այլ նորմատիվ իրավական ակտերով:
9. Ստորև ներկայացված է հիմնական օրենսդրական ակտերով կարգավորվող իրավահարաբերությունների շրջանակը բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման համատեքստում:

² Ընդունվել է 06.12.2015թ., ուժի մեջ է մտել 22.12.2015թ., ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում Հոդ.1118:

³ Ընդունվել է 24.10.2005թ., ուժի մեջ է մտել 17.12.2005թ., ՀՀՊՏ 2005.12.07/75(447) Հոդ.1432:

⁴ Ընդունվել է 04.10.2016թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.2018թ., ՀՀՊՏ 2016.11.04/79(1259) Հոդ.1038:

⁵ Ընդունվել է 05.05.1998թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.1999թ., ՀՀՊՏ 1998.08.10/17(50):

⁶ Ընդունվել է 06.12.1985թ., ուժի մեջ է մտել 01.06.1986թ., ՄՍՄՀԳՄՍ 1985/23:

⁷ Ընդունվել է 23.11.1999թ., ուժի մեջ է մտել 27.12.1999թ., ՀՀՊՏ 1999.12.27/31(97) :

⁸ Ընդունվել է 27.11.2006թ., ուժի մեջ է մտել 04.01.2007թ., ՀՀՊՏ 2006.12.25/66(521) Հոդ.1363:

⁹ Ընդունվել է 11.04.2005թ., ուժի մեջ է մտել 28.05.2005թ., ՀՀՊՏ 2005.05.18/28(400) Հոդ.548:

¹⁰ Ընդունվել է 03.05.2005թ., ուժի մեջ է մտել 18.06.2005թ., ՀՀՊՏ 2005.06.08/35(407) Հոդ.625:

¹¹ Ընդունվել է 17.05.2016թ., ուժի մեջ է մտել 15.12.2016թ., ՀՀՊՏ 2016.06.15/47(1227) Հոդ.549:

ՀՀ Սահմանադրություն

10. ՀՀ Սահմանադրության 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Պետությունը խթանում է շրջակա միջավայրի պահպանությունը, բարելավումը և վերականգնումը, բնական պաշարների ողջամիտ օգտագործումը՝ ղեկավարվելով կայուն զարգացման սկզբունքով և հաշվի առնելով պատասխանատվությունը ապագա սերունդների առջև: Յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է հոգ տանել շրջակա միջավայրի պահպանության մասին»: Սահմանադրական այս նորմը ուղղակիորեն չի անդրադառնում բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքմանը, սակայն դրա ընգրկուն ձևակերպումը ներառում է նաև բնօգտագործման այս ձևը:

ՀՀ անտառային օրենսգիրք

11. ՀՀ անտառային օրենսգիրքը կարգավորում է ՀՀ անտառների և անտառային հողերի կառավարման՝ պահպանության, պաշտպանության, վերականգնման, անտառապատման և **արդյունավետ օգտագործման**, ինչպես նաև անտառների հաշվառման, մոնիթորինգի, վերահսկողության և անտառային հողերի հետ կապված հարաբերությունները:
12. ՀՀ անտառային օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ **պտուղների, հատապտուղների, ընկույզների, սնկերի, բույսերի և դեղաբույսերի, տեխնիկական հումքի մթերումն ու անտառից դուրսբերումը համարվում է ոչ բնափայտային անտառանյութի մթերում:** Անտառներում ոչ բնափայտային անտառանյութերի մթերումը կարգավորվում է **կողմնակի անտառօգտագործման** վերաբերյալ կանոններով (հոդվ.38):

ՀՀ հարկային օրենսգիրք

13. ՀՀ հարկային օրենսգիրքը կարգավորում է ՀՀ-ում կիրառվող հարկերի և **վճարների** հետ կապված հարաբերությունները, սահմանում է ՀՀ հարկային համակարգի սկզբունքները, հարկի և **վճարի հասկացությունները**, տեսակները, **վճարողների շրջանակը**, հարկի դրույքաչափերը, հարկի հաշվարկման, վճարման, իսկ օրենսգրքով սահմանված դեպքերում՝ հարկային պարտավորությունների գանձման կարգն ու ժամկետները, ինչպես նաև հարկային արտոնությունները:
14. ՀՀ հարկային օրենսգրքի 7-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ-ում կիրառվող պարտադիր վճարի տեսակներից է նաև **բնօգտագործման վճարը**, որը պետական սեփականություն համարվող բնական պաշարների արդյունավետ և համալիր օգտագործման, ինչպես նաև բնական պաշարների օգտագործումը փոխհատուցելու նպատակով այդ պաշարների օգտագործման համար ՀՀ պետական բյուջե վճարվող վճար է (հոդվ. 197 1-

ին մաս): Օրենսգրքի 200-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի համաձայն՝ կենսապաշարները համարվում են **բնօգտագործման վճարի օբյեկտ**:

15. ՀՀ հարկային օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի համաձայն՝ **կենսապաշարների օգտագործման համար բնօգտագործման վճար վճարողներ են համարվում ՀՀ բուսական և կենդանական աշխարհի օբյեկտ հանդիսացող կենսապաշարներն օգտագործողները**:
16. ՀՀ հարկային օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի համաձայն՝ կենսապաշարների օգտագործման համար բնօգտագործման վճարի բազա են համարվում բուսական և կենդանական աշխարհի օբյեկտ հանդիսացող՝ փաստացի օգտագործված կենսապաշարի ծավալը, քաշը, միավորը (հատը) կամ չափման այլ ֆիզիկական բնութագրիչը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք

17. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը, ի թիվս այլ իրավահարաբերությունների, կարգավորում է իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց միջև առաջացող առևտրային հարաբերությունները, այդ թվում նաև՝ բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման մասով: Օրենսգիրքը սահմանում է առուծախի ու վարձակալության (օր.՝ անտառում որշակի տարածքի վարձակալություն) հարաբերությունները և այդքանով կիրառելի է նաև բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման և իրացման նկատմամբ:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք

18. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրքը (ՀՀ ՎԻՎՕ) պատասխանատվություն է նախատեսում **ինքնագլուխ վայրի պտուղներ, ընկույզ, սունկ, հատապտուղ հավաքելու համար**: Մասնավորապես՝ ՀՀ ՎԻՎՕ 72-րդ հոդվածի համաձայն՝

«Ինքնագլուխ վայրի պտուղներ, ընկույզ, սունկ, հատապտուղ և այլն հավաքելը այն անտառամասերում, որտեղ դա արգելված է կամ թույլատրվում է միայն անտառատնում՝

առաջացնում է տուգանքի նշանակում քաղաքացիների նկատմամբ՝ նվազագույն աշխատավարձի քսանապատիկի չափով:

Վայրի պտուղներ, ընկույզ հատապտուղ և այլն հավաքելը դրանք հավաքելու համար սահմանված ժամկետների և եղանակների խախտմամբ՝

առաջացնում է նախագգուշացում կամ տուգանքի նշանակում քաղաքացիների նկատմամբ՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի¹² հնգապատակի չափով, իսկ պաշտոնատար անձանց նկատմամբ՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի քսանհինգապատակի չափով»:

19. ՀՀ ՎԻՎՕ 93-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է նախատեսում ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված բույսերը հավաքելու համար, մասնավորապես՝

Հայաստանի Հանրապետության Կարմիր գրքում գրանցված բույսերը, կամ այդպիսի բույսերի արմատները, ծաղիկները, պտուղները ինքնազույս հավաքելը՝

առաջացնում է տուգանքի նշանակում քաղաքացիների նկատմամբ՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի ութսունապատակի չափով, իսկ պաշտոնատար անձանց նկատմամբ՝ հարյուրհինգապատակի չափով:

«Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք

20. «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքը կարգավորում է բուսական աշխարհի պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության ոլորտի հասարակական հարաբերությունները: Օրենքը սահմանում է նաև մի շարք կարևոր հասկացություններ, որոնցից սույն վերլուծության համատեքստում առավել կարևոր են հետևյալները.

անհետացման եզրին գտնվող բույս՝ հազվագյուտ բուսական տեսակ, որի առանձնյակների քանակը ժամանակի ընթացքում շարունակական կրճատվում է.

բույսերի կարմիր գիրք՝ միջազգային պահանջները բավարարող համահավաք փաստաթուղթ, որում գրանցվում են տեղեկություններ հազվագյուտ, անհետացման եզրին գտնվող բույսերի և համակեցությանների կարգավիճակի, աշխարհագրական տարածվածության, էկոլոգիական պայմանների, կենսաբանական առանձնահատկությունների ներկա վիճակի և պահպանման միջոցառումների մասին.

բուսական աշխարհ՝ ծառերի, թփերի, խոտաբույսերի (այդ թվում՝ մամուռների, գետնամուշկերի, ձիաձեռնների և պտերների), ինչպես նաև ջրիմուռների, սնկերի և քարաքոսերի տեսակների ու դրանց համակեցությունների ամբողջականությունը բնական պայմաններում.

բուսական պաշար՝ աշխարհագրական որոշակի տարածքում առկա բուսական տեսակների և համակեցությունների օգտագործման ենթակա քանակություն:

¹² «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ տուգանքների համար որպես հաշվարկային հիմք ընդունվում է 1000 ՀՀ դրամը:

«Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենք

21. «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքը կարգավորում է ՀՀ բնության հատուկ պահպանվող տարածքների՝ որպես բնապահպանական, տնտեսական, սոցիալական, գիտական, կրթական, պատմամշակութային, գեղագիտական, առողջապահական, ռեկրեացիոն արժեք ներկայացնող էկոհամակարգերի, բնության համալիրների ու առանձին օբյեկտների բնականոն զարգացման, վերականգնման, պահպանության, վերարտադրության և օգտագործման ոլորտի իրավահարաբերությունները:
22. Օրենքի 16-րդ հոդվածի գ) կետի համաձայն՝ պետական արգելոցներում և ազգային պարկերի արգելոցային գոտիներում արգելվում է բույսերի, ծաղիկների, պտուղների և սերմերի մթերումը, բացի արգելոցի տարածքի գիտական հետազոտություններ համար նախատեսված հավաքածուների հավաքից:

«Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենք

23. Օրենքը կարգավորում է ՀՀ-ում բնապահպանական օրենսդրության կատարման նկատմամբ վերահսկողության կազմակերպման ու իրականացման խնդիրները և սահմանում ՀՀ-ում բնապահպանական օրենսդրության նորմերի կատարման նկատմամբ վերահսկողության առանձնահատկությունների, կարգերի, պայմանների, դրանց հետ կապված հարաբերությունների և բնապահպանական վերահսկողության իրավական ու տնտեսական հիմքերը:
24. Օրենքի 22-րդ հոդվածի 5-րդ կետը սահմանում է բուսական աշխարհի օգտագործման և պահպանության ոլորտում վերահսկողության ուղղությունները, մասնավորապես՝ *բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության համար սահմանված պահանջների կատարումը, Կարմիր գրքում գրանցված բույսերի, ինչպես նաև բուսական համակեցությունների պահպանության համար սահմանված պահանջների պահպանումը, բուսական աշխարհի օբյեկտների աճելավայրերի պահպանության համար սահմանված պահանջների պահպանումը, բուսական աշխարհի օբյեկտների գյուղատնտեսական, արդյունագործական և սոցիալական նպատակներով օգտագործման պահանջների պահպանումը:*
25. Նշված ուղղություններով վերահսկողություն իրականացնում է ՀՀ բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինը:

«Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական և բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին» ՀՀ օրենք

26. Օրենքը սահմանում է բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական և բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագները

և դրա հաշվարկման ու գանձման կարգը: Պտուղների, հատապտուղների, սնկերի, սերմերի, դեղաբույսերի և այլ օգտակար բույսերի ինքնակամ հավաքի դեպքում վնասների հատուցման սակագները սահմանված են յուրաքանչյուր կիլոգրամի կամ այլ ֆիզիկական միավորի համար: Առավել բարձր սակագներ են սահմանված ՀՀ բույսերի կարմիր գրքում գրանցված տեսակները ոչնչացնելու կամ դրանք ապօրինի հավաքելու դեպքում:

«Դեղերի մասին» ՀՀ օրենք

27. Օրենքը կարգավորում է ՀՀ-ում դեղերի, դեղանյութերի, դեղաբուսական հումքի և հետազոտվող դեղագործական արտադրանքի շրջանառության հետ կապված հարաբերությունները՝ բնակչությանն անվտանգ, արդյունավետ, որակյալ, մատչելի դեղերով և դրանց մասին հավաստի տեղեկատվությամբ ապահովելու նպատակով, ինչպես նաև սահմանում է ՀՀ իրավասու մարմինների և դեղերի շրջանառության սուբյեկտների լիազորություններն այդ ոլորտում:

28. Օրենքով սահմանվող հասկացություններից սույն վերլուծության համատեքստում կարևոր են հետևյալները՝

դեղանյութ՝ դեղեր պատրաստելու կամ արտադրելու համար օգտագործվող **դեղաբուսական** կամ իմունաբանական կամ նյութափոխանակային ակտիվությամբ օժտված մարդկային (մարդու արյուն, արյան պատրաստուկ, մարդկային ծագման այլ նյութեր) և (կամ) կենդանական (միկրոօրգանիզմ, ինտակտ կենդանի, օրգանների մասեր, կենդանիների արտազատուկներ, տոքսիններ, հանուկներ, արյունից ստացված արտադրանք, կենդանական ծագման այլ նյութեր) և (կամ) **բուսական (միկրոօրգանիզմներ, բույսեր, բույսերի մասեր, բուսական արտազատուկներ, հանուկներ, բուսական ծագման այլ նյութեր)** և (կամ) քիմիական (տարրեր, բնական քիմիական նյութեր, քիմիական փոխակերպման կամ սինթեզի արդյունքում ստացված քիմիական արտադրանք, քիմիական ծագման այլ նյութեր) ծագման նյութ.

դեղաբուսական հումք՝ չմշակված, չորացված կամ թարմ վիճակում դեղեր պատրաստելու կամ արտադրելու համար օգտագործվող ամբողջական, մասնատված կամ կտրված բույսեր, բույսերի առանձին հատվածներ կամ ջրիմուռներ կամ սնկեր կամ քարաքոսներ.

դեղաբույսերի պատշաճ մշակման և հավաքման գործունեություն՝ որակի ապահովման համակարգի բաղադրիչ, որով երաշխավորվում է դեղաբուսական հումքի որակը բուսական դեղի անփոփոխ արտադրության համար:

29. Դեղաբույսերի պատշաճ մշակման և հավաքման գործունեության կարգը սահմանված է «Դեղերի պատշաճ արտադրական գործունեության կանոնները հաստատելու մասին» ՀՀ Կառավարության որոշմամբ¹³:

Բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման (կողմնակի անտառօգտագործման) թույլտվություն

30. Ներկայումս փաստացիորեն անտառներում և ԲՀՊՏ-ներում բուսական աշխարհի օբյեկտների մթերումն իրականացվում է հիմնականում անտառամերձ բնակավայրերի բնակիչների կողմից առավելապես առանց համապատասխան թույլտվությունների (կողմնակի անտառօգտագործման պայմանագիր և անտառային տոմս)¹⁴ : Առանց համապատասխան թույլտվության մթերված բարիքները ծառայում են ոչ միայն անձնական կարիքների, այլ նաև շահույթ ստանալու համար. իրացվում են ճանապարհների եզրերին, հանձնվում են մթերող և վերամշակող կազմակերպություններին, ինչպես նաև մանրածախ առևտրի ցանցերին և խանութներին: Առանց թույլտվությունների և առանց պատշաճ վերահսկողության իրականացվող մթերումը վտանգ է ներկայացնում անտառային պաշարների պահպանության և դրանց վերարտադրությունն ապահովելու տեսանկյունից, ինչի արդյունքում կարող են խախտվել էկոհամակարգերը և վերանալ առանձին տեսակներ:
31. Ակնհայտ է, որ հատկապես անտառամերձ բնակավայրերում բնակչության ավանդական զբաղմունքները կապված են անտառի և դրա բարիքներն օգտագործելու հետ, որոնք կենսական, սոցիալական խնդիրներ են լուծում, առավել ևս, որ այդ բնակավայրերում առկա է զբաղվածության լուրջ խնդիր, և եկամուտ ստեղծելու հնարավորությունները խիստ սահմանափակ են: Ուստի բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման ոլորտի հարաբերությունների կանոնակարգումը պետք է հիմնվի այնպիսի լուծումների վրա, որոնք հավելյալ սոցիալական բեռ և ավելորդ վարչարարություն չեն ստեղծի տեղի բնակիչների համար:
32. Հաշվի առնելով իրացման շղթայում ներգրավված օղակների առանձնահատկությունները (վերամշակող կազմակերպություններ, առևտրային ցանցեր, մանրածախ առևտրի կետեր)¹⁵՝ **անհրաժեշտ է միասնականացված պարզ մոտեցում, որը ընդունելի և կիրառելի կլինի բոլորի սուբյեկտների համար:**
33. Պետական սեփականություն համարվող կենսապաշարների օգտագործումը, համաձայն ՀՀ անտառային օրենսգրքի վճարովի է և կարող է իրականացվել համապատասխան թույլտվության առկայության դեպքում: «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում բուսական աշխարհի պետական սեփականություն համարվող օբյեկտների օգտագործումն արդյունագործական (ոչ տնային) նպատակով վճարովի է և համարվում է լիցենզավորված գործունեություն: Միակ բացառությունը սահմանված

¹³ Ընդունվել է 25.11.2010թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.2011թ., ՀՀՊՏ 2010.12.22/64(798) Հոդ.1493:

¹⁴ An Assessment of Wildlife Trade in Armenia with Recommendations for Interventions: Final report: September 2015 – February 2016. FPWC and Fauna&Flora International, էջեր 2, 7, 11, 40-42:

է ՀՀ անտառային օրենսգրքի 44-րդ հոդվածի 1-ին մասով, որի համաձայն՝ քաղաքացիներն իրավունք ունեն ազատորեն՝ **առանց որևէ թույլտվության**, գտնվելու պետության և համայնքի սեփականության ներքո գտնվող անտառներում՝ հանգստի, **անձնական օգտագործման նպատակով վայրի պտուղ, հատապտուղ, ընկույզ, սունկ և բույսեր հավաքելու համար**, բացառությամբ օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված դեպքերի: Հարկ է նշել, որ որևէ իրավական ակտով սահմանված չէ, թե մթերված պաշարի որ քանակը կարող է համարվել անձնական օգտագործման համար:

34. Վերոգրյալից բացի, պետական և համայնքային սեփականության¹⁵ ներքո գտնվող անտառներում, ինչպես նաև բնության հատուկ պահպանվող տարածքների անտառածածկ հատվածներում («Հայաստան» ՊՈԱԿ-ի կառավարման կազմում գտնվող արգելավայրերը) բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքումն իրականացվում է կողմնակի անտառօգտագործման կանոնների համաձայն:
35. ՀՀ անտառային օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ անտառային հողերում առանց անտառին վնաս պատճառելու կարող են իրականացվել **ռչ քնափայտային անտառանյութի՝ պտուղների, հատապտուղների, ընկույզների, սնկերի, ուտելի բույսերի և դեղաբույսերի, տեխնիկական հումքի մթերում**, ինչպես նաև մեղվանոցների, փեթակների տեղադրում, խոտհունձ և արածեցում՝ **անտառօգտագործման պայմանագրի և անտառային տոմսի հիման վրա**: «Պետական և համայնքային անտառային հողերում կողմնակի անտառօգտագործման կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 2012 թվականի սեպտեմբերի 18-ի N159-Ն հրամանով¹⁶ հաստատվել է կողմնակի անտառօգտագործման իրականացման կարգը, թույլտվություններ ստանալու ընթացակարգը: Նշված կարգը գործում է նաև բնության հատուկ պահպանվող տարածքների (ԲՀՊՏ) անտառապատ հատվածներում:
36. ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի N159-Ն հրամանի համաձայն՝ կողմնակի անտառօգտագործում կարող է իրականացվել 2 եղանակով՝ 1. առանց անտառային հողերի նկատմամբ իրավունքի ձեռքբերման և 2. անտառային հողերի վարձակալությամբ: Ցանկացած պարագայում արդյունագործական նպատակով կողմնակի անտառօգտագործումը պետք է իրականացվի անտառակառավարման պլանների հիման վրա:
37. ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի N159-Ն հրամանի 10-րդ կետի համաձայն՝ կողմնակի անտառօգտագործման հաշվառումը պարտավոր է իրականացնել համապատասխան անտառտնտեսությունը՝ անհրաժեշտ տվյալները լրացնելով հաշվառման գրքում: Գրանցման ենթակա են՝ *մթերման համար թույլատրված պահարժիներ, քառակուսին, տեղամասը և մակերեսը, անտառային տոմսի համարը և անտառօգտագործման ժամկետը*:

¹⁵ ՀՀ-ում համայնքային սեփականության ներքո գտնվող անտառներ դեռևս գոյություն չունեն:

¹⁶ Ընդունվել է 18.09.2012թ., ուժի մեջ է մտել 25.11.2012թ., ՀՀՊՏ 2012.11.15/28(411) Հոդ.278:

38. Կողմնակի անտառօգտագործման մասով հակասական կարգավորումներ են առկա ՀՀ անտառային օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի և «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի միջև: Մասնավորապես՝ ՀՀ անտառային օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի համաձայն՝ կողմնակի անտառօգտագործումը, այդ թվում՝ վայրի բույսերի, պտուղների ու հատապտուղների մթերումն իրականացվում է անտառային տոմսի և անտառօրգագործման պայմանագրի հիման վրա: Մինչդեռ «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ ՀՀ-ում բուսական աշխարհի պետական սեփականություն համարվող օբյեկտների օգտագործումն արդյունագործական (ոչ տնային) նպատակով վճարովի է և համարվում է լիցենզավորված գործունեություն: «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքում նման դրույթի առկայությունը ենթադրում է համապատասխան կարգավորումներ «Լիցենզավորման մասին» ՀՀ օրենքում¹⁷, որոնք բացակայում են: Հատկանշական է, որ «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքի գործողությունը տարածվում է ոչ միայն անտառներում, այլ նաև դրանցից դուրս աճող վայրի տեսակների վրա, սակայն անկատար իրավակարգավորման հետևանքով այդ տեսակների հավաքի համար լիցենզիա չի տրամադրվում և բնօգտագործման վճար չի վճարվում: Լիցենզավորման պահանջի մասով սահմանված հակասական և կիսատ կարգավորումն անհրաժեշտ է ուժը կորցրած ճանաչել, քանի որ նշված գործունեության համար քաղաքացիներին լիցենզավորման գործընթաց անցնելու պահանջով ծանրաբեռնելն ավելորդ է, և վստահաբար հանգեցնելու է սահմանված պահանջի բազմակի խախտումների: Հետևաբար՝ իրավակարգավորման նման մոտեցումը հիմնավորված չէ:

39. Ներկայումս լրամշակման փուլում գտնվող «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագծով¹⁸ ծավալուն փոփոխություններ են նախատեսվում գործող օրենքում: Մասնավորապես՝ լիցենզավորման պահանջը նախատեսվում է փոխարինել թույլտվություն ստանալու պահանջով, ինչի շնորհիվ կվերանա վերոգրյալ իրավական անհամապատասխանությունը: Այդուհանդերձ, հարկ ենք համարում նշել, որ նախագծի կարգավորումից դուրս է մնացել համայնքային սեփականություն համարվող տարածքում բուսական աշխարհի օբյեկտների օգտագործման կարգավորումը: Ու թեև, «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածը ՏԻՄ լիազորությունների մասով հղում է անում «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքին, բայց այստեղ ևս համայնքային սեփականության ներքո գտնվող տարածքներում բուսական աշխարհի օբյեկտների օգտագործումը կարգավորված չէ:

40. Հարկ է նշել, որ ներկայումս ՀՀ որևէ անտառային տնտեսության համար դեռևս հաստատված կառավարման պլան չկա: Կառավարման պլանների մշակման աշխատանքներն ընթացքի մեջ են, դրանք իրականացվում են ՄԱԶԾ-ի և ՀՀ պետական բյուջեի միջոցներով: Նախատեսվում է, որ ՀՀ բոլոր անտառտնտեսությունների կառավարման պլանների մշակման աշխատանքները կավարտվեն 2021 թվականին: Ինչ վերաբերում է ԲՀՊՏ-ներին, ապա ընդունված է միայն «Դիլիջան» ազգային պարկի

¹⁷ Ընդունվել է 30.05.2001թ., ուժի մեջ է մտել 08.08.2001թ., ՀՀՊՏ 2001.08.08/26(158) Հոդ.581:

¹⁸ <https://www.e-draft.am/projects/598/about>

կառավարման պլանը ¹⁹, իսկ մյուսները նախատեսվում է ընդունել 2021-2022 թվականներին:

41. Ատառկառավարման պլանների և ԲՀՊՏ-ների կառավարման պլանների հաստատումից բացի, չափազանց կարևոր նշանակություն ունի այդ տարածքների սահմանների ճշգրտումը, ինչը կարևոր է կառավարող և վերահսկող սուբյեկտի իրավասության սահմանը հստակեցնելու համար: Ներկայումս առկա են բավականին լուրջ անճշտություններ կադաստրային քարտեզների և անտառային տնտեսությունների քարտեզների միջև: Անկախությունից ի վեր անտառների պետական հաշվառում չի իրականացվել, իսկ այդ 3 տասնամյակների ընթացքում ապօրինի օտարումների արդյունքում պակասել են անտառային ֆոնդի հողերը, որոշ հատվածներում կատարվել են ապօրինի կառուցապատման աշխատանքներ, անասնազվխաքանակի պակասելու հետևանքով առանձին հատվածներում անտառը բնական վերաճի արդյունքում «գրավել է» համայնքների հողերը: Նմանատիպ անճշտությունների ծավալը կազմում է շուրջ 30.000 հա:
42. Գործնականում կողմնակի անտառօգտագործման թույլտվությունն ուղղված է հետևյալ խնդիրների լուծմանը՝ *ա. ապահովել պետական սեփականություն համարվող կենսապաշարների մթերման դիմաց բնօգտագործման վճարի գանձումը, և բ. ապահովել էկոհամակարգերի պահպանությունն ու կենսապաշարների կայուն օգտագործումը*: Դրանով հանդերձ, պրակտիկայի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ նշված խնդիրների կատարումը գործող իրավակարգավորման պայմաններում հնարավոր չէ: Դա պայմանավորված է նախ, անտառից օգտվող բնակչության սոցիալական վիճակը չբարդացնելու նկատառումով, և երկրորդ, պատշաճ հսկողություն և վերահսկողություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ ռեսուրսների բացակայությամբ²⁰:
43. Վերոգրյալից բացի, հարկ է փաստել, որ ներկայում բացակայում են նաև խնդրո առարկա պաշարների ծավալների վերաբերյալ հստակ գնահատումներ, ինչը հնարավորություն կտա պատկերացում կազմելու այդ պաշարների տնտեսական արժեքի վերաբերյալ: Նախատեսվում է, որ նոր մշակվող անտառկառավարման պլաններում պետք է ամրագրվեն անտառների էկոհամակարգային ծառայությունների գնահատման գործողություններ, որոնք թույլ կտան հստակ պատկերացում կազմել կենսապաշարների տնտեսական արժեքի և դրանց արդյունավետ օգտագործման հնարավորությունների վերաբերյալ:
44. Հաշվի առնելով անտառամերձ համայնքների բնակչության՝ երակմուտներ ստեղծելու սահմանափակ հնարավորությունները, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ անտառային տարածքներում կողմնակի անտառօգտագործման նկատմամբ պատշաճ հսկողություն և վերահսկողություն իրականացնելու համար անհամեմատ ավելի մեծ ռեսուրսներ կարող են պահանջվել, քան կկազմի գանձված բնօգտագործման վճարը, **նպատակահարմար ենք գտնում դիտարկել բուսական աշխարհի օբյեկտների մթերման**

¹⁹ Ընդունվել է 23.02.2017թ., ուժի մեջ է մտել 19.03.2017թ., ՀՀՊՏ 2017.03.09/15(1290) Հոդ.226:

²⁰ Ավելի մանրամասն տես «Վերահսկողություն և պատասխանատվություն» գլխում:

դեպքում, եթե այդ գործունեությունն իրականացվում է առանց անտառի նկատմամբ իրավունք ձեռք բերելու, թույլտվություն ստանալու պահանջը վերացնել հնարավորությունը՝ անկախ մթերման ծավալներից: Այս մոտեցումը կարող է լրացուցիչ խթան դառնալ ապօրինի անտառահատումների նվազեցման համար:

45. Միաժամանակ, հաշվի առնելով հազվագյուտ տեսակների պահպանության և կենսապաշարների կայուն օգտագործման անհրաժեշտությունը, **առաջարկում ենք մշակել և իրականացնել կողմնակի անտառօգտագործմամբ զբաղվող անձանց համար նախատեսված իրազեկման միջոցառումներ, որոնց միջոցով անհրաժեշտ գիտելիքներ ու հմտություններ կփոխանցվեն բնակիչներին:** Զուգահեռաբար անհրաժեշտ կլինի կատարելագործել սահմանված կանոնների խախտման համար պատասխանատվության ինստիտուտը:
46. Հարկ է նկատել, որ կողմնակի անտառօգտագործման թույլտվություն ստանալու պահանջի վերացման դեպքում «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ը կարող է առավել շահագրգիռ լինել իրականացնելու մթերում և վաճառելու կամ վերամշակելու մթերված ապրանքները: Ներկայում, թեև «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ին օրենսդրությամբ վերապահված է նման գործառույթ, սակայն այն չի իրականացվում:
47. Առանձին դեպքերում քաղաքացիները արդյունագործական ծավալներով պտուղներ, հատապտուղներ և բույսեր աճեցնում են իրենց հողամասերում, ուստի այս դեպքերում նրանք ազատորեն, առանց որևէ թույլտվության տնօրինում են բերքը: Սակայն այն դեպքերում, երբ սեփական հողամասերում քաղաքացիներն աճեցնում են հազվագյուտ կամ Կարմիր գրքում գրանցված տեսակներ, **անհրաժեշտ կլինի, որպեսզի այդ փաստը հավաստվի ՏԻՄ կողմից տրամադրված համապատասխան տեղեկանքով, որի պատճենը (լուսանկարը) պետք է առկա լինի նաև վերջնական իրացնողի մոտ:** Նմանատիպ կարգավորման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է անտառներում և ԲՀՊՏ-ներում արգելված կամ մթերման սահմանափակումներ ունեցող տեսակների հավաքը համապատասխանաբար բացառելու կամ կանոնակարգելու նկատառումով:
48. Նշված տեղեկանքի տրամադրումը գործնականում չի զուգորդվի լրացուցիչ բարդություններով, քանի որ համայնքի ղեկավարը պարտավոր է իրականացնել համայնքի ցամաքային ծածկույթի ամենամյա հաշվառում համայնքի հողային հաշվեկշիռը կազմելու համար, ուստի ՏԻՄ-ը տնօրինում է համայնքի տարածքում գտնվող բոլոր հողամասերի, դրանց մակերեսի, նպատակային և գործառնական նշանակության, ինչպես նաև մշակվող տեսակների վերաբերյալ համակարգված տեղեկատվության:

Բնօգտագործման վճարների կիրառման առանձնահատկությունները և խնդիրները անհատ մթերողների, վերամշակող ընկերությունների և առևտրային ցանցերի մասով

49. ՀՀ հարկային օրենսգրքի 198-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի համաձայն՝ կենսապաշարների օգտագործման համար բնօգտագործման վճար վճարողներ են համարվում Հայաստանի Հանրապետության բուսական և կենդանական աշխարհի օբյեկտ հանդիսացող կենսապաշարներն օգտագործողները, այսինքն՝ անմիջապես մթերողները:
50. Ինչպես արդեն նշվել է, անտառամերձ համայնքների բնակիչներից բնօգտագործման վճարի գանձումը նպատակահարմար չէ: Ինչ վերաբերում է վերամշակող ընկերություններին, առևտրային ցանցերին և մանրածախ խանութներին, ապա վերջիններիցս գնված կենսապաշարի համար բնօգտագործման վճար գանձելու անհրաժեշտությունը պարզելու համար կարևոր են հետևյալ հարցերի պատասխանները.
- 1) ի՞նչ ծավալի կենսապաշար են ձեռք բերում վերամշակող ընկերությունները և մանրածախ առևտրի ցանցերը.
 - 2) նշված ընկերությունների կողմից ձեռք բերվող կենսապաշարների ո՞ր մասն է կազմում անտառներից և ԲՀՊՏ-ներից մթերվածը, և ո՞ր մասը սեփական հողամասերում աճեցվածը.
 - 3) վերամշակող ընկերությունների և մանրածախ առևտրի ցանցերի կողմից ձեռք բերվող կենսապաշարների դիմաց վճարվելիք բնօգտագործման վճարի հանրագումարը արդյո՞ք արդարացնում է այն լրացուցիչ ծախսերն ու վարչարարությունը, որոնք առաջանալու են բիզնեսի համար, և այն ռեսուրսները, որոնք անհրաժեշտ են, որպեսզի իրավասու պետական մարմինները վերահսկողություն իրականացնեն խնդրո առարկա կենսապաշարների մթերման համար բնօգտագործման վճարի հաշվարկման և վճարման նկատմամբ.
 - 4) ի՞նչ ազդեցություն կունենա բիզնեսի, հատկապես՝ փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության զարգացման վրա ընկերություններին պարտադիր վճարի նոր տեսակով ծանրաբեռնելը:
51. Վերոգրյալ հարցերի հստակ պատասխանները առանցքային կողմնորոշիչներ կարող են լինել վերամշակող ընկերություններից և առևտրային ցանցերից բնօգտագործման վճար գանձելու անհրաժեշտությունը հիմնավորելու կամ հերքելու համար: Հետևաբար, անհրաժեշտ ենք գտնում համապատասխան տնտեսագիտական, այդ թվում՝ շուկայի կառուցվածքի վերլուծություն կատարել, որի արդյունքները կկանխորոշեն բնօգտագործման վճարի գանձման կարգի վերաբերյալ ՀՀ հարկային օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու անհրաժեշտությունը:

Այլ տնտեսական գործիքներ

52. Կենսապաշարների մթերման ոլորտում բնօգտագործման վճարի գանձումը ՀՀ-ում օրենսդրությամբ ամրագրված միակ տնտեսական գործիքն է: Այս առնչությամբ պետք է նշել, որ բնօգտագործման ոլորտում կիրառվող տնտեսական գործիքների կիրառման հնարավորությունները, որոնք կապված են էկոհամակարգային ծառայությունների մատուցման հետ, բավականին լայն են: Հավելենք, որ հայաստանյան պրակտիկայում այս հնարավորությունները որոշակիորեն թերագնահատված են:
53. Այդուհանդերձ, Հայաստանում էկոհամակարգային ծառայությունների կամավոր վճարների համակարգի ներդրման ուղղությամբ շրջակա միջավայրի նախարարության և միջազգային գործընկերների հետ համատեղ իրականացվել են մի շարք ուսումնասիրություններ, ինչպես նաև կոնկրետ համայնքում էկոհամակարգային ծառայությունների վճարների համակարգի ներդրման հնարավորության ուսումնասիրության պիլոտային ծրագիր: Աշխատանքները կրում են շարունակական բնույթ:
54. Անտառներում և ԲՀՊՏ-ներում բուսական աշխարհի օբյեկտներ հավաքելը էկոհամակարգային ծառայության տեսակ է (ապահովող ծառայությունների խմբից), հետևաբար՝ որպես այդպիսին տվյալ ծառայությունն ունի որոշակի տնտեսական արժեք: Եվ որպեսզի նշված բարիքների տնտեսական արժեքը հնարավոր լինի փոխակերպել շահույթի, անհրաժեշտ է, որպեսզի համապատասխան տարածքների կառավարումն իրականացնող կառույցները («Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ը և ԲՀՊՏ-ների կառավարումն իրականացնող ՊՈԱԿ-ները) պատրաստ են լինեն իրենց ներդրումն ունենալու, որպեսզի այդ ծառայությունները առավել որակյալ ու մատչելի դառնան օգտվողներին (օր.՝ իրականացվի վնասատուների դեմ պայքար և այլ անհրաժեշտ աշխատանքներ, հասանելի լինի անհրաժեշտ տեղեկատվություն, նշված լինեն երթուղիներ, ապահովված լինեն անվտանգության որոշակի կանոններ, հրապարակվի տեղեկատվություն այն տեսակների մասին, որոնց մթերումն արգելված է կամ առկա է սեզոնային սահմանափակում և այլն): Այլ կերպ ասած, կառավարում իրականացնող կառույցները պետք է ունենան համապատասխան կարողություններ լրացուցիչ ծառայություններ մատուցելու համար: Ընդ որում, լրացուցիչ ծառայությունների շարքում կարող է դիտարկվել նաև ապրանքների բրենդավորման գաղափարը²¹:
55. Այսպիսի մոդելների մշակման և կիրառության մեջ դնելու համար **անհրաժեշտ է մշակել հստակ ռազմավարություն՝ համապատասխան գործողությունների ծրագրով, որը կներառի ինչպես անհրաժեշտ գնահատումների իրականացման, ենթակառուցվածքների զարգացման, այնպես էլ բնակչության իրազեկման և անտառային տարածքները կառավարող կառույցների կարողությունների ձևավորման գործողություններ:**

²¹ Անտառից հավաքված պտուղները, հատապտուղները, դեղաբույսերը և այլ մթերքներ ակնհայտ մրցակցային առավելություն ունեն, հետևաբար՝ դրանք կարող են կրել համապատասխան անտառային տնտեսության տարբերանշանով պիտակ, որը ապրանքը ճանաչելի կդարձնի և հավելյալ արժեք կհաղորդի:

56. Վերոգրյալ մոդելի կիրառման դեպքում ևս, մեր համոզմամբ, այդ ծառայությունների համար վճարելու պարտականությունը չպետք է ուղղակիորեն դրվի անտառամերձ համայնքների բնակիչների վրա: Փոխարենը հարկ է դիտարկել մի կողմից անտառամերձ համայնքների ՏԻՄ-երի²² կամ վերամշակող ընկերությունների ու առևտրային ցանցերի և մյուս կողմից «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի միջև համապատասխան իրավապայմանագրային դաշտի ստեղծումը, որի շրջանակներում սահմանված կանոններով և ծավալներով բնակիչները կիրականացնեն մթերում և համապատասխան բարիքները կհանձնեն այդ կազմակերպություններին:
57. Էկոհամակարգային ծառայությունների զարգացման վերաբերյալ ՀՀ-ում ընդունվել են հայեցակարգային փաստաթղթեր («Բնապահպանության ոլորտի նորարարական ֆինանսատնտեսական մեխանիզմների ստեղծման հայեցակարգին հավանություն տալու մասին»²³ և «Բնապահպանության ոլորտի նորարարական ֆինանսատնտեսական մեխանիզմների ստեղծման հայեցակարգից բխող խնդիրների իրականացման միջոցառումների ծրագրին հավանություն տալու մասին»²⁴ ՀՀ Կառավարության արձանագրային որոշումները), սակայն այդ ուղղությամբ միջոցառումների ծրագրի գործողության ժամանակահատվածում (2015-2018) գործնական քայլեր չեն կատարվել: Էկոհամակարգային ծառայությունների ինստիտուտի կիրառման գաղափարը ներդրված է նաև «Էկոլոգիական քաղաքականության մասին» ՀՀ օրենքի նախագծում²⁵, որի լրամշակված տարբերակը դեռևս պաշտոնական շրջանառության մեջ չի դրվել:
58. Բուսական աշխարհի օբյեկտներ հավաքելը, «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, արգելված է պետական արգելոցների, ինչպես նաև ազգային պարկերի արգելոցային տարածքներում, ու չնայած օրենսդրական արգելքին, նշված տարածքներում այնուամենայնիվ իրականացվում է մթերում: Այս իրողության գլխավոր պատճառը եկամտի այլընտրանքային աղբյուրների բացակայությունն է կամ խիստ սահմանափակ լինելը, ուստի **ապօրինի մթերման համար պատասխանատվություն կիրառելուց բացի, անհրաժեշտ է նաև համապատասխան միջոցառումներ մշակել բնակչության կենսական պահանջումների բավարարման, ինչպես նաև փոքր ու միջին ձեռնարկատիրությունը զարգացնելու ուղղությամբ:**
59. Վերոգրյալի նպատակով **նախ** անհրաժեշտ է հատկորոշել այն համայնքները, որոնք գտնվում են պետական արգելոցների և ազգային պարկերի արգելոցային գոտիների մերձակայքում, և որոնց բնակչության հիմնական զբաղմունքներից է այդ

²² Առաջին հայացքից ՏԻՄ-ի կողմից Էկոհամակարգային ծառայության համար վճարելը, որը մատուցվում է բնակիչներին, կարող է չհիմնավորված թվալ, բայց կայուն մթերում և որակյալ ծառայություններ ապահովելու դեպքում, հատկապես անտառների մոտ գտնվող սահմանամերձ բնակավայրերի բնակիչների համար այս կառուցակարգի կիրառումը կարող է էական սոցիալական աջակցություն լինել նպաստելով այդ բնակավայրերից արտագաղթի կանխմանը:

²³ Ընդունվել է 25.04.2013թ., ուժի մեջ է մտել 30.04.2013թ., չի հրապարակվել:

²⁴ Ընդունվել է 14.11.2013թ., ուժի մեջ է մտել 14.11.2013թ., չի հրապարակվել:

²⁵

տարածքներում բուսական աշխարհի օբյեկտներ հավաքելը: **Շրկրորդ**, անհրաժեշտ է ընտրել համապատասխան համայնքներում ներդրումային ծրագրերի լավագույն տարբերակները և **երրորդ**, բանկերի և վարկային կազմակերպությունների հետ համատեղ մշակել սուբսիդավորվող, արտոնյալ վարկային ծրագրեր: Ընդ որում, **կարևոր է, որ վարկային ծրագրի արտոնյալ պայմանների գործողությունը ուղղակիորեն կապված լինի վարկառուի կողմից անտառօգտագործման կանոնները չխախտելով, և հակառակ դեպքում այդ պայմանները դադարեն:**

60. Այս առաջարկի կենսագործումը կարող է մեկնարկել համապատասխան պիլոտային դրամաշնորհներով, որպիսի փորձ արդեն իսկ եղել է 2019թ.-ին Հաղարծին և Թեղուտ համայնքներում՝ ուղղված ապօրինի անտառահատումների կանխարգելմանը, և WWF Հայաստանի հետ համատեղ շուրջ 150.000.000 ՀՀ դրամ ընդհանուր արժեքով 52 դրամաշնորհային ծրագրեր են իրականացվել, որոնց արդյունքում ստեղծվել են բավականին հաջողված բիզնեսներ, իսկ ապօրինի հատումներն էականորեն կրճատվել են:

Վերահսկողություն և պատասխանատվություն

61. Ինչպես արդեն նշվել է, ՀՀ-ում բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման կանոնների պահպանման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնում է ՀՀ բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինը, որը իրավասու է խախտումներ հայտնաբերելու դեպքում արձանագրել դրանք և իրավախախտի նկատմամբ կիրառել վարչական պատասխանատվության միջոցներ:

62. Ընդ որում, անտառներում և ԲՀՊՏ-ներում հսկողություն են իրականացնում համապատասխան ՊՈԱԿ-ների աշխատակիցները՝ անտառապահները, սակայն վերջիններս իրավասու չեն խախտումներ հայտնաբերելու դեպքում պատասխանատվության միջոց կիրառել: Նրանք պարտավոր են այդ դեպքերում տեղեկացնել ՀՀ ոստիկանությանը կամ բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմնի համապատասխան տարածքային բաժնի տեսուչներին:

63. ՀՀ բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմնի 2019 թվականի տարեկան հաշվետվությունը²⁶ բավականաչափ մանրամասն չէ պատկերացում կազմելու համար, թե բուսական աշխարհի օբյեկտների մթերման կանոնների պահպանության մասով իրականացված վերահսկողությունն ինչ արդյունքներ է տվել: Հաշվետվությունում ներկայացված տվյալները ընդհանրացված են «բուսական աշխարհի օգտագործում և պահպանություն» վերնագրի ներքո, որն առավելապես վերաբերում է ապօրինի հատումներին, համապատասխանաբար՝ նշանակված տուգանքները ևս կապված են այդ իրավախախտումների հետ:

²⁶ https://www.ecoinspect.am/wp-content/uploads/2020/06/hashvetvutyun_2019.pdf

64. Հարկ է արձանագրել, որ բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքման նկատմամբ վերահսկողությունը բավականին բարդ է այն առումով, որ իրավախախտման փաստը կատարման պահին չարձանագրելու դեպքում, հաճախ անհնար է ֆիքսել, թե ինչ քանակի բուսական աշխարհի օբյեկտներ են հավաքվել, ի տարբերություն ապօրինի հատումների, երբ դրանից հետո մնում են կոճղեր, սղոցի և մեքենայի անվադողերի հետքեր և այլ նշաններ:
65. Արգելված և սեզոնային սահմանափակում ունեցող տեսակների հավաքման, ինչպես նաև արգելված տարածքներում հավաք իրականացնելու նկատմամբ վերահսկողության արդյունավետությունը բարձրացնելու նապաստակով անհրաժեշտ է համապատասխան փոփոխություն կատարել ՀՀ ՎԻՎՕ 72-րդ հոդվածում՝ «Ինքնագլուխ վայրի պտուղներ, ընկույզ, սունկ, հատապտուղ հավաքելը»: Մասնավորապես՝ առաջարկում ենք հոդվածի վերնագրից և տեքստից հանել «ինքնագլուխ» հավաքելու պահանջը, քանի որ թույլտվություն ստանալու պահանջի վերացումը ենթադրում է բոլորի համար նման գործունեություն իրականացնելու հնարավորություն՝ սահմանված այլ կանոնների պահպանմամբ:
66. ՀՀ ՎԻՎՕ-ն լիարժեք չի կարգավորել նաև Կարմիր գրքում գրանցված բույսերի հավաքման և իրացման դեպքում պատասխանատվության հարցը: Խնդիրն այն է, որ ՀՀ ՎԻՎՕ 93-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում միայն ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված բույսեր հավաքելու համար, մինչդեռ դրանք իրացնելու համար որևէ պատասխանատվություն նախատեսված չէ: Նման մոտեցումը ստեղծում է արատավոր շղթա, և վաճառողները (ովքեր կարող են լինել նաև հենց հավաքողները) չեն կարող ենթարկվել պատասխանատվության (օր.՝ զարնանը Երևանի կենտրոնում Կարմիր գրքում գրանցված ձնձաղիկների վաճառքը):
67. Վերոգրյալ բացը լրացնելու անհրաժեշտ ենք համարում համապատասխան լրացում կատարել ՀՀ ՎԻՎՕ 93-րդ հոդվածում՝ նախատեսելով պատասխանատվություն նաև Կարմիր գրքում գրանցված տեսակների իրացման համար: Ընդ որում, անհրաժեշտ է վերապահում նախատեսել այն դեպքերի համար, երբ համապատասխան բույսերն աճեցվել են սեփականության կամ այլ հիմքով օգտագործվող հողամասում, և այդ մասին առկա համայնքի ղեկավարի կողմից տրված համապատասխան տեղեկանք:

Իրավասու մարմինների համակարգը և լիազորությունները

68. Ստորև բերվող աղյուսակում քարտեզագրված են բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության, պաշտպանության, պաշարների հաշվառման և կադաստրի վարման, օգտագործման և վերահսկողության ոլորտում գործող պետական մարմինների լիազորությունները:

	ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ (դեկավարվում է Անտառային կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
Քաղաքականության մշակում	<p>- պետական և քաղաքականության իրականացման ապահովումը.</p> <p>- բուսական և աշխարհի պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության պետական</p>		<p>- բուսական աշխարհի, ինչպես նաև բնության հատուկ պահպանվող տարածքների, անտառների կայուն կառավարման, պահպանության, պաշտպանության և բնական պաշարների ողջամիտ օգտագործման ու վերարտադրության</p>	<p>- ապահովում է կենսաբազմազանության կայուն կառավարման և քաղաքականության, ռազմավարությունների, ծրագրերի մշակումը և դրանց իրականացման գործընթացը.</p>					

ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայաստան» ՊՈԱԿ (Ղեկավարվում է Անտառային կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
ն քաղաքականության իրականացում. -		<p>ոլորտի քաղաքականության ծրագրերի ու ռազմավարությունների մշակումը և դրանց իրականացման գործընթացի ապահովումն ու վերլուծությունը.</p> <p>- շրջակա միջավայրի պահպանության և բնական պաշարների բանական օգտագործման ու</p>						

	ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ (դեկավարվում է Անտառային կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
			վերարտադրության տնտեսական մեխանիզմների և գործիքակազմի մշակումը.						
Ծրագրերի մշակում	- անտառային ոլորտում պետական ծրագրերի հաստատումը. - բուսական պաշարների պահպանության, պաշտպա			- ներկայացնում է կենսաբազմազանության և բնության հատուկ պահպանվող տարածքների բնապահպանական, սոցիալական և տնտեսական ներուժի պահպանությ		- մշակում է անտառային պաշարների արդյունավետ օգտագործման ծրագրերի համագործակցելով նաև միջազգային համապատասխան կառույցների հետ. - մշակում և կազմակերպ		- պետական ծրագրերի մշակմանը մասնակցություն և իր իրավասության սահմաններում դրանց իրականացում.	

	ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ (դեկավարվում է Անտառային կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
	նության, օգտագործման և վերարտադրության բնագավառում պետական ծրագրերի (այսուհետ՝ պետական ծրագրեր) հաստատում.			յան, զարգացման և հավասարակշռման ուղղությամբ առաջարկություններ, իրականացնում է ծրագրերի մշակում և դրանց իրականացմանն ուղղված միջոցառումների մոնիթորինգ.		ում է անտառային հողերում հրդեհային անվտանգության, ինչպես նաև վնասատուների և հիվանդությունների դեմ պայքարի միջոցառումների ծրագրերը. - մշակում և իրականացնում է ներդրումային ծրագրեր պետություն-մասնավոր գործընկերության			

	ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայաստան» ՊՈԱԿ (դեկավարվում է Անտառային կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
						շրջանակներում.			
Պահպանություն և պաշտպանություն	- բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության և օգտագործման կարգի սահմանում. - բույսերի Կարմիր գրքի և դրա մեջ գրանցված բույսերի ցանկի հաստատում.		- ՀՀ բույսերի և կենդանիների կարմիր գրքերի վարումը.	- իրականացնում է Հայաստանի Հանրապետության բույսերի Կարմիր գրքի վարումը.				- բնության հատուկ պահպանվող տարածքների (պետական արգելոցներ, ազգային պարկեր, պետական արգելավայրեր, բնության հուշարձաններ), ինչպես նաև բուսաբանական այգիների և դենդրոպարկերի պահպանության	- օրենքով սահմանված կարգով հսկողություն է իրականացնում համայնքի սեփականություն հանդիսացող հողերում բնապահպանական միջոցառումների իրականացման նկատմամբ.

	ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայաստան» ՊՈԱԿ (դեկավարվում է Անտառային կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
								աջակցություն. - բուսական աշխարհի պաշտպանության և վերարտադրության նպատակով միջոցառումների իրականացում՝ համաձայնեցնելով այդ բնագավառում լիազորված մարմնի հետ.	
Օգտագործում և թույլտվություններ	- բուսական պաշարների օգտագործման		- միասնական համակարգի միջոցով շրջակա միջավայրի	- մասնակցում է կենսաբազմազանության պահպանության	- բուսական աշխարհի օբյեկտների օգտագործման թույլտվություն	- կազմակերպում է պետական անտառային տնտեսություն	- անտառային պաշարների արդյունավ		

ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայաստան» ՊՈԱԿ (դեկավարվում է Անտառային կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
Էնթակա օբյեկտների ցանկի, վճարի չափի և գանձման կարգի հաստատում.		պահպանության և բնական պաշարների օգտագործման ոլորտում թույլտվությունների, պայմանագրերի, տրամադրումներ.	յան և կենսառեսուրսների կառավարման ողջամիտ օգտագործման ու վերականգնման տնտեսական մեխանիզմների մշակման աշխատանքներին.	ւնների տրամադրում և պայմանագրերի կնքում	ների վարումը. - իրականացնում է պետական անտառների տիրապետումը և օգտագործումը. - իրականացնում է օրենսդրությամբ սահմանված կարգով անտառների կամ անտառային հողերի նկատմամբ վարձակալության կամ	ետ օգտագործման միջոցառումների իրականացումը. - անտառային տնտեսության վարման հետ կապված արտադրական և դրանց օժանդակ օբյեկտների կառուցումը .		

	ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայաստան» ՊՈԱԿ (դեկավարվում է Անտառային կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
						անհատույց օգտագործման իրավունքի ձեռքբերման հայտերի ընդունումը և մրցույթների կազմակերպումը, համաձայնության տրամադրումը.			
Կադաստր, մոնիթորինգ, հաշվառում	- բուսական և աշխարհի մոնիտորինգի կազմակերպման և իրականացման		- բուսական աշխարհի, ներառյալ՝ բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և դենդրոպարկերի,		- վայրի բուսական պաշարների գույքագրում և մոնիթորինգ, տեղեկատվական բանկի կադաստրի	- կազմակերպում է անտառների և անտառային հողերի պետական հաշվառումը և վարում է անտառային			- իրականացնում է համայնքի վարչական սահմաններում գտնվող հողամասերի ընթացիկ հաշվառում

	ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ (դեկավարվում է Անտառային կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
	կարգի սահմանում. - բուսական աշխարհի կադաստրի վարման կարգի սահմանում.		անտառների, որսորդական և տնտեսությունների կադաստրի վարումը, հաշվառումը և մոնիթորինգի իրականացումը. - բնական պաշարների կադաստրների ստեղծումը և դրանց վարումը.		վարման գործընթացի ապահովում	և պետական կադաստրը.			ը, ցամաքային տարածքի ծածկույթի ընթացիկ դասակարգումը և կազմում է համայնքի հողային հաշվեկշիռը.
Վերահսկողություն		- բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանությ							

ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայաստան» ՊՈԱԿ (դեկավարվում է Անտառայի և կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
	ան, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության համար սահմանված պահանջների կատարումը, - բուսական աշխարհի օբյեկտների՝ Հայաստանի Հանրապետությունից արտահանման, Հայաստանի Հանրապետություն դրանց ներմուծման սահմանված պահանջների							

ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայաստան» ՊՈԱԿ (Ղեկավարվում է Անտառայի և կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
	<p>պահպանում է՝</p> <ul style="list-style-type: none"> - Կարմիր գրքում գրանցված բույսերի, ինչպես նաև բուսական համակեցությունների պահպանության համար սահմանված պահանջների պահպանում է՝ - բուսական աշխարհի օբյեկտների աճելավայրերի պահպանության համար սահմանված պահանջների 							

ՀՀ Կառավարություն	ՀՀ ԿԱ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության վարչություն	Լիցենզիաների, թույլտվությունների և համաձայնեցումների վարչություն	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Անտառային կոմիտե	«Հայաստան» ՊՈԱԿ (դեկավարվում է Անտառային կոմիտեի կողմից)	Տարածքային կառավարման մարմիններ	ՏԻՄ-եր
	պահպանում է՝ - բուսական աշխարհի օբյեկտների գյուղատնտեսական, արդյունագործական և սոցիալական նպատակներով օգտագործման պահանջների պահպանում է՝							

Տեղական ինքնակառավարման մարմինների դերակատարությունը

69. «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածը բուսական աշխարհի պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության բնագավառում ՏԻՄ իրավասությունների սահմանումը վերապահում է «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքին²⁷, որը, սակայն, նշված բնագավառում ՏԻՄ-ի որևէ լիազորություն չի սահմանել:
70. Պետք է փաստել, որ ներկայում ՏԻՄ-երի կարողությունները և ռեսուրսները գործնականում բավարար էլ չեն բուսական աշխարհի պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության բնագավառում որոշակի աշխատանքներ իրականացնելու համար:
71. Այդուհանդերձ ՏԻՄ-երը առանցքային դերակատարություն կարող են ունենալ հատկապես անտառամերձ համայնքներում բնակչության կողմից բուսական աշխարհի օբյեկտների հավաքումը սահմանված պահանջներին համապատասխան կազմակերպելու տեսանկյունից: Այս առումով **ՏԻՄ-երը՝ որպես բնակչության հետ ամենօրյա շփում ապահովող կառույցներ, կարող են արդյունավետ կերպով իրականացնել բնակչության իրազեկումը հավաքման կանոնների, հավաքման ենթակա տեսակների, ինչպես նաև գործող սահմանափակումների և արգելքների, ինչպես նաև սահմանված կանոնները խախտելու դեպքում նախատեսված պատասխանատվության վերաբերյալ:**
72. Իրազեկման նպատակով կարող են լայնորեն օգտագործվել ՏԻՄ-երի ինտենետային կայքերը, ինչպես նաև սոցիալական ցանցերում գործող էջերը, որոնց հասանելիությունը շարունակաբար ընդլայնվում է, և դրանք դառնում են տեղեկատվության տարածման, թեև ոչ պաշտոնական, սակայն առավել օպերատիվ ու արդյունավետ աղբյուրներ:
73. Մինչ այժմ «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի և ՏԻՄ-երի միջև համագործակցություն այս համատեքստում չի իրականացվել: Նման փորձ չի եղել նաև ապօրինի անտառահատումների դեմ պայքարի շրջանակներում, մինչդեռ իրազեկման այս հնարավորությունների օգտագործումը չափազանց կիրառական ու արդյունավետ է, իսկ իրականացումը լրացուցիչ նյութական ռեսուրսներ չի պահանջում: Այս իմաստով **անհրաժեշտ ենք համարում համապատասխան պայմանավորվածություններ ձևոք բերել «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի համապատասխան մասնաճյուղերի և անտառամերձ համայնքների ՏԻՄ-երի միջև:**
74. Իրազեկման միջոցառումներից բացի, ՏԻՄ-երը կարող են ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության կամ «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի հետ համագործակցությամբ կազմակերպել պրակտիկ դասընթացներ բնակիչների համար բուսական աշխարհի օբյեկտների կայուն հավաքման կանոնների վերաբերյալ:

²⁷ Ընդունվել է 07.05.2002թ., ուժի մեջ է մտել 21.06.2002թ., ՀՀՊՏ 2002.06.21/21(196) Հոդ.473:

75. Հաշվի առնելով մթերվող բուսական աշխարհի օբյեկտների ծավալները, ինչպես նաև դրանց իրացման հնարավորությունները՝ ՏԻՄ-երը կարող են համայնքի զարգացման ծրագրում ներառել շուկայի զարգացման համար անհրաժեշտ համայնքային ենթակառուցվածքների ստեղծումը և ներդրողների ներգրավումը, օրինակ՝ չրերի, հյութերի, ոգելից խմիչքների ու պահածոների արտադրամասության, լոգիստիկ ցանցի ստեղծման և համայնքում այլ տնտեսական կարողությունների ձևավորման ուղղությամբ:

Հավելված 1. Իրավական ակտերի ցանկ

1. ՀՀ անտառային օրենսգիրք
2. «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք
3. ՀՀ հարկային օրենսգիրք
4. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք
5. ՀՀ հողային օրենսգիրք
6. «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենք
7. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք
8. «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենք
9. «Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական և բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին» ՀՀ օրենք
10. «Ստանդարտացման մասին» ՀՀ օրենք
11. «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենք
12. «Դեղերի մասին» ՀՀ օրենք
13. «Բուսական աշխարհի պետական կադաստրի վարման կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշում
14. «Բուսական աշխարհի պետական կադաստրի տվյալների տրամադրման կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշում
15. «Բուսական աշխարհի մոնիթորինգի կազմակերպման իրականացման կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշում
16. «Բուսական աշխարհի պետական հաշվառման ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշում
17. «Պետական անտառները և անտառային հողերն օգտագործման տալու կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշում
18. «Սահմանային և ռազմական նշանակության անտառների ու անտառային հողերի օգտագործման կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշում
19. «Պաշտպանական նշանակության անտառներում անտառօգտագործման և պահպանության կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշում

20. «Արտադրական նշանակության անտառներում անտառօգտագործման և պահպանության կարգը սահմանելու, ՀՀ կառավարության 2001 թվականի հունվարի 23-ի N49 որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու և 2006 թվականի սեպտեմբերի 7-ի N 1412-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշում
21. «Պետական անտառների օտագործման՝ անտառահատման և անտառային տոմսերի ձևերը և տրամադրման կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի հրաման
22. «Պետական և համայնքային անտառային հողերում կողմնակի անտառօգտագործման կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի հրաման
23. «Սահմանամերձ տարածքներից ներմուծվող գյուղատնտեսական, անտառային ու գեղագարդային բույսերի և բուսական արտադրանքի անվանացանկը և քանակները հաստատելու մասին» ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի հրաման